

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

3-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Y.Q.Qayumova, X.M.Komilova	
Turkiston Qum baliği Gobio lepidolaemus (K.Kessler1872)ning morfometrik xususiyatlarining qiyosiy tahliliga oid	103
U.I.Obidjanov	
Biologiya o'qitish metodikasidan laboratoriya ishlarini takomillashtirishning ayrim masalalari.....	108
E.X.Najmiddinov, M.A.Muxammadiyev	
Baliqlarning gelmintoz kasalliklariga qarshi antigelmint preparatlarni qo'lash usullari	112
M.M.Mirzaxalilov	
Shahrixonsoyda tarqalgan Kushakevich yalangbalig'ining (Iskandaria kuschakewitschi) ba'zi morfobiologik ko'rsatkichlari	115
N.B.Ikramov	
Shimoliy Farg'ona kanali algoflora taksonlarining mavsumiy dinamikasi	119

GEOGRAFIYA

M.H.Otamirzayeva	
Daryo havzalari landshaftlarini tadqiq etishning zamonaviy metodlari	126
O.I.Abdug'aniev, D.B.Kosimov	
Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tizimining reprezentativligi va samaradorligini baholash usullari	133
M.R.Atabayeva	
O'zbekiston tabiiy geografiyasi kursida "Ichki suvlari va suv boyliklari" mavzusini interfaol o'rganishda klaster usulidan foydalanishning ahamiyati	139
O.I.Abdug'aniev, T.D.Komilova	
Tabiat xilma-xilligi: nazariy asoslari, yondashuvlar va o'rganish usullari	144
P.R.Qurbonov	
O'zbekistonda urbanizatsiya jarayonlari rivojlanishining asosiy bosqichlari	150

ILMIY AXBOROT

Q.B.Baratov	
Bo'lajak o'qituvchilarni uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayoniga tayyorlash tizimini takomillashtirishning nazariy-metodologik asoslari	158
A.N.Qosimov	
O'quvchilarda sport vositasida milliy identiklikni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik mazmuni	166
J.V.Solijonov	
Bo'lajak pedagoglarda mantiqiy tafakkur rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	172
A.Aloxunov	
Arxeologik tadqiqot usullari xususida	175
I.Aldashev	
O'quv jarayoniga media ta'limning integratsiyasi	182
I.R.Asqarov, G.A.Mo'minova	
Dalachoy tarkibidagi vitaminlar miqdorini aniqlash va ularning organizmga ta'siri	188
F.O'.Toshboltayev	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini pedagogik va axborot texnologiyalari integratsiyasi asosida rivojlantirish modeli	194
A.N.Meliboyev	
Inson oliy qadriyat tamoyili asosida jamiyatda kambag'allikni qisqartirish chora-tadbirlarining kelgusidagi vazifalari	199
I.A.Suvanov	
Global o'zgarishlar jarayonida AQShning mafkuraviy taraqqiyot yo'li va uning o'ziga xosligi	205
G.R.Mamadaliyeva	
Ingliz va o'zbek tillarida "foot/oyoq" kontseptining nominativ maydoni	211
M.O.Habibullaev	
Korrupsiyani vujudga keltiruvchi ijtimoiy omillari va unga qarshi kurashning mexanizmlari	219
F.T.Raximova, S.S.Usmanova	
Minimal matnlarning kognitiv tahlili	222

GLOBAL O'ZGARISHLAR JARAYONIDA AQSHNING MAFKURAVIY TARAQQIYOT YO'LI VA UNING O'ZIGA XOSLIGI**ПУТЬ ИДЕОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ США В ПРОЦЕССЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ****THE WAY OF IDEOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE UNITED STATES IN THE PROCESS OF GLOBAL CHANGES AND ITS OWN CHARACTERISTICS****Suvanov Ilhom Abdixalilovich¹****¹Suvanov Ilhom Abdixalilovich**

– Respublika ma'naviyat va ma'rifat markazi huzuridagi ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar instituti

Annotatsiya

Mazkur maqolada AQSH ushbu yangi strategiyasi bilan Markaziy Osiyoda o'z faolligini kuchaytirish bilan birga mintaqaning xalqaro munosabatlarda mustaqil sub'yekt sifatida faoliyat yuritishini istashini ko'rsatmoqda, hozirgi kunda global o'zgarishlar jarayonida AQSHning mafkuraviy taraqqiyot yo'li va uning o'ziga xosligi to'g'risidagi fikr mulohazalar bayon qilingan.

Аннотация

В данной статье показано, что США хотят, чтобы регион выступал в качестве независимого субъекта в международных отношениях, усиливая при этом свою активность в Центральной Азии этой новой стратегией. В настоящее время, в процессе глобальных изменений, идеологический путь развития США и его уникальность Мнения о это заявлено.

Abstract

This article shows that the US wants the region to act as an independent entity in international relations, while strengthening its activity in Central Asia with this new strategy. Currently, in the process of global changes, the US's ideological development path and its uniqueness Opinions about it are stated.

Kalit so'zlar: Amerika Qo'shma Shtatlari, Amerika e'tiqodi, zamonaviy dunyoqarash, Markaziy Osiyo, uzluksiz ta'lim, individual sifatlar, barkamol inson, ta'lim standartlari, investitsiyaviy faoliyati, ilmiy-metodik.

Ключевые слова: Соединенные Штаты Америки, американская вера, современное мировоззрение, Центральная Азия, непрерывное образование, индивидуальные качества, совершенный человек, образовательные стандарты, инвестиционная деятельность, научный метод.

Key word: In the educational system, testology, Smart-technology, modern outlook, social necessity, continuous education, individual qualities, well-rounded person, educational standards, psychometric test, scientific method.

KIRISH

Dunyoda yetakchi bo'lishga da'vo qiladigan davlatning milliy g'oyasi messianik ko'rinishiga ega bo'lishi kerak va Amerika orzusi, Pan Amerikana mafkurasining bir qismi sifatida gavdalanadi.

U Amerika davlatining eng oliy qadriyatlar sobori vazifasini bajaradi. Ruzvelt AQSHning barcha yangi prezidentlari 1930-yillardan beri AQSHdagi bironta ham saylov kompaniyasi ushbu iborasiz o'tkazilmagan. U reklama va va'zlarda minglab marta ishlatilgan.

AQSH milliy manfaatlar triadasi quyidagi ketma-ketlikda qurilgan: «Amerika orzusi» – «Amerika tizimi» – «Amerika siyosati».

Amerika ideal mamlakat va uning turmush tarzi baxt mezonidir, degan fikr hanuzgacha butun dunyo bo'ylab ko'plab odamlarni doimiy yashash uchun u yerga ko'chib o'tishga majbur qilmoqda. Bunda ommaviy axborot vositalari muhim rol o'ynadi. Amerika orzusi jismoniy istak emas, ehtiyojlarini qondirish va u ishlaydi. U jamiyatga singib ketgan. Muvaffaqiyat uchun vositaga aylangan. Bu hayotning maqsadi sifatida tabiiy ravishda mamlakat iqtisodiy ko'rsatkichlarining o'sishiga olib keladi. Amerika orzusini kim yaratganligi muhim emas, chunki uning mamlakat rivojiga ta'sirining samarasi aniq va samaralidir.[1]

Amerika tadqiqotlari XX asrning so'nggi o'n yilliklari va hozirgi ming yillikning boshlarida mafkuraviy to'qnashuvlarni aks ettirgan holda, asosiy avtomagistrallar, shuningdek, ko'proq noaniq bo'laklarning paydo bo'lishiga guvoh bo'ldi. Ushbu holat Amerika Qo'shma Shtatlarining dinamik, doimo o'zgarib turadigan qirralari va uning hozirgi va o'tmishdagi ba'zi hikoyalari haqida turli xil

qarashlarni taqdim etish majburiyatini oladi. U odatda Qo'shma Shtatlar boshidan kechirgan va hozirgi kunga qadar duch kelgan muammolarni yaxshiroq tushunish uchun mafkuraviy tafovutlarni hal qilish, ifodalash yoki aniqlashtirishga qaratilgan.

Amerika Qo'shma Shtatlari mavjud bo'lgan vaqtdan beri amerikaliklar amerikalik bo'lish nimani anglatishini tushunish bilan kurashdilar. Madaniyat yoki ajdoddan ko'ra g'oyalarga asos solingan millat sifatida mamlakat siyosiy hamjamiyatga a'zolikning konseptual chegaralari qanday bo'lishi kerakligini aniqlash uchun doimo kurash olib boradi. Myrdal (1944) amerikalik o'ziga xoslik Amerika e'tiqodi deb atagan ideallar to'plamiga asoslanganligini yozgan. Bu ideallarga individualizm, mehnatsevarlik tushunchasi va va'dasi, erkinlik, tenglik va qonun ustuvorligi kiradi. An'anaviy donolik uzoq vaqtdan beri e'tiqod amerikalik bo'lish nimani anglatishining markaziy tarkibiy qismidir va Amerika madaniyat yoki ajdodlar o'rniga e'tiqod bilan belgilanadigan xalqlar orasida noyobdir. Ushbu nuqtayi nazarga ko'ra, American Creedni tasdiqlash a'zolik uchun yetarli shart bo'lishi kerak. Agar kimdir ushbu diniy tamoyillarni qabul qilsa va ularga rioya qilsa, irqi, jinsi, milliy kelib chiqishi, sinfi yoki dini kabi boshqa omillar istisno qilish uchun asos bo'lmasligi kerak.

Albatta, amerikalik bo'lish nimani anglatishini ushbu aqidaviy nuqtayi nazarga olib keldi. Birinchidan, agar biz Amerika o'ziga xosligi asosan g'oyalarga asoslanganligini qabul qilsak ham, uning poydevorida g'oyalar doirasi bo'yicha qizg'in bahs-munozaralar mavjud.[2] Misol uchun, qo'pol individualizm amerikalik bo'lish tabiati qanday tushunilishining markaziy tamoyili bo'lgani kabi, fuqarolik respublikasining fazilatli va faol fuqarolikka chaqiruvi ham shundaydir.[3] Ikkinchidan, o'tmishdagi amaliyot va barqaror munosabatlar inson Amerika hamjamiyatida mamnuniyat bilan qabul qilinishi uchun faqat e'tiqodni qabul qilishi kerak, deb taxmin qilish qanchalik yolg'on ekanligini ko'rsatadi. Tokvil ancha oldin ta'kidlagan edi: «Amerika demokratiyasining surati, agar aytsam, demokratiyaning yuzaki qoplamiga ega bo'lib, uning ostida eski aristokratik ranglar ba'zan ko'zga tashlanadi». Amerika siyosiy hamjamiyatiga rasmiy qo'shilish bilan birga keladigan huquq va imkoniyatlarning to'liq doirasiga nisbatan tengsiz cheklovlar ro'yxati uzoq va jamoatchilik fikri kimnidir amerikalik qiladigan omillar haqida cheklovchi g'oyalarni namoyish etishda davom etmoqda.[4]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Siyosiy nazariyotchilar uzoq vaqtdan beri turli demokratiyalarning barqarorligi mamlakat aholisining umumiy o'ziga xoslikni baham ko'rish va qadrlashini his qilish qobiliyatiga bog'liqligini ta'kidlab keladi. Bu yerda muhokama qilingan tadqiqotda o'rganilgan savollar chuqur, o'z vaqtida va murakkabdir. Amerika identifikatori va siyosiy natijalar o'rtasidagi munosabat insonning ijtimoiy iyerarxiyadagi o'rniga, kamsitish tushunchasiga, identifikatsiya qilish uchun qo'llaniladigan chora-tadbirlar turlariga va kontekstli siyosiy voqeelikka bog'liq bo'lishi mumkin. Bugungi kunga kelib, olimlar hamjamiyat odamlarning amerikalikni qanday ta'riflashi va his qilishini baholash uchun keng va murakkab chora-tadbirlarni ishlab chiqdi va ular bunday choralar ko'p etnik kelib chiqishi amerikaliklar tomonidan baholanishini ta'minlashda yutuqlarga erishdilar. Kelajakdagi tadqiqotlar, shubhasiz, ushbu yutuqlarga asoslanadi va Amerika o'ziga xosligi evolyutsiyasi haqidagi tushunchamiz kelgusi yillarda kengayadi va chuqurlashadi.

2020-yilning 5-fevral kuni AQSH Markaziy Osiyo bo'yicha o'z strategik qarashlarini ifoda etuvchi yangi strategiyasini e'lon qildi. Ushbu strategiyaning AQSH Davlat kotibi Mayk Pompeoning 1-3 fevral kunlari Markaziy Osiyoga rasmiy tashrifidan so'ng e'lon qilinishi AQSH tashqi siyosatida ushbu mintaqaning ahamiyati ortib borayotganidan dalolat beradi. Xo'sh yangi strategiyada nimalar aks etgan va uning mintaq va xususan, yangi O'zbekiston uchun qanday ahamiyati bor?

Mazkur strategiyada Markaziy Osiyo davlatlarining ham alohida, ham mintaq sifatida mustaqilligi, hududiy yaxlitligi va suverenitetini qo'llab-quvvatlash va kuchaytirish belgilangan. Bilamizki, mintaqa Rossiya, Xitoy, AQSH va Yevropa Ittifoqi manfaatlarini kesishgan mintaqalardan biri hisoblanadi. Ularning har biri mintaqada o'z manfaatlariga ega. Tarixiy jihatdan mintaq 100 yildan ko'proq davomida an'anaviy tarzda Rossiya ta'siri ostida bo'lib keldi. Sovet Ittifoqi parchalangandan so'ng mintaqada Rossiyaning ta'siri bir oz cheklanganidan so'ng qo'shni Xitoy Shanxay hamkorlik tashkiloti orqali o'z iqtisodiy va siyosiy ustunligini namoyish eta boshladi. O'z navbatida, Yevropa Ittifoqi va AQSH ham mintaqaga katta qiziqish bildirib kelmoqda. Biroq, ularning mintaqadan uzoqligi Markaziy Osiyoda Rossiya va Xitoy ustunligini ta'minlab keldi.

Bunga javoban esa G'arb ham mintaqaga nisbatan o'z strategiyalarini ishlab chiqdi. Shu ma'noda, yangi strategiya AQSHning mintaqaga nisbatan yangicha yondashuvni ishlab chiqqanini ifodalaydi, shu bilan birga barqaror munosabat shakllanayotganini ham ko'rsatmoqda. Aynan Markaziy Osiyo davlatlarining hech bir tashqi bosimlarsiz o'z manfaatlaridan kelib chiqib hamkorlarni tanlashi kerakligiga urg'u berilgani, bir tomondan, AQSH Markaziy Osiyoning barcha uchun ochiq mintaqaga aylanishi tarafdori ekanligi va mintaqada hech bir davlatning mutloq ustunligi o'rnatilmasligini istayotganini ko'rsatsa, ikkinchi tomondan, o'z ishtiroki orqali AQSH mintaqaning mustaqil tashqi siyosat yuritishini hamda muqobil rivojlanish yo'llariga ega bo'lishini xohlamogda.

Shu bois AQSH Markaziy Osiyo davlat rahbarlarining norasmiy uchrashuvlarini qo'llab-quvvatlamogda. Markaziy Osiyo mintaqasida mintaqa manfaatlaridan kelib chiqib integrasiya modeli va muammolarini birgalikda hal qilish borasida mintaqa ekspertlaridan iborat forum ham tashkil etilganini alohida ta'kidlash kerak. Ushbu forumning birinchi uchrashuvi 2018 yil oktyabrida bo'lib o'tdi va unda mintaqada integrasiyani amalga oshirish borasida yangi konsepsiyani ishlab chiqish muhokama qilindi.[5]

AQSHning Markaziy Osiyo bo'yicha yangi strategiyasi so'nggi vaqtlarda Rossiya tomonidan O'zbekistonga nisbatan YeOllga qo'shilishi borasidagi bosimlari ortidan yangragani bejiz emas, albatta. Negaki, Rossiyaning sobiq Ittifoqni qayta tiklash borasidagi turli geosiyosiy loyihalari nafaqat mintaqaga, balki AQSHning mintaqadagi manfaatlariga ham katta katta tahdid soladi. Negaki, u Yevroosiyoda beqaror mintaqaning paydo bo'lishini xohlamaydi. Birgina, 2008-yilda Gruziya va 2014-yilda Ukrainaning hududiy yaxlitligi va suverenitetiga tajovuzlar manzarasida Markaziy Osiyo davlatlari o'z mustaqilligi va suvereniteti haqida jiddiy o'ylashga majbur bo'lmoqda.

Shunday vaziyatda, AQSHning mintaqa borasidagi bunday pozitsiyasi mintaqa davlatlari uchun katta ahamiyat kasb etadi. Mazkur strategiya borasida jurnalist va OAV vakillari uchun uyushtirilgan brifingda AQSH Milliy Xavfsizlik Kengashi Janubiy va Markaziy Osiyo bo'yicha Bosh direktori Liza Kurtis: «Biz Markaziy Osiyoga faqat o'zi uchun muhim geostrategik ahamiyatga ega bo'lgan mintaqa sifatida qaraymiz. Bu bizning mintaqa atrofidagi davlatlar, xususan, Afg'onistondagi ishtirokimizga aloqador emas. Eng birinchi navbatda, biz yangi strategiyani AQSHning Markaziy Osiyo xalqlarining, ham alohida, ham mintaqa sifatida mustaqilligini, suvereniteti va hududiy yaxlitligini kuchli qo'llab-quvvatlashini davomli va yo'naltiruvchi siyosatining yana bir bor ta'kidi sifatida ko'ramiz. Biz AQSHning iqtisodiy, energetika sohasida, demokratiya va boshqaruv muammolarga jalb etilishi orqali Markaziy Osiyo xalqlari kooperativ hamkorlarning mintaqaviy bloki sifatida faoliyat olib borishiga va o'z milliy manfaatlarini amalga oshirish qobiliyatlarini rivojlantirishlariga ishonamiz. Yana bir bor Markaziy Osiyo xalqlarini shunga ishontiramizki, ular o'z manfaatlarini ro'yobga chiqarishda turli hamkor va imkoniyatlarni tanlash erkinligiga egadirlar», [5] – deya ta'kidlagan.

Markaziy Osiyoda terror tahdidini kamaytirish strategiyadagi ikkinchi ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. O'tgan yillar mobaynida AQSH hukumati mintaqa chegaralarining daxlsizligini ta'minlash uchun 90 million AQSH dollari miqdorida mablag' ajratgan, amalga oshirilgan 200 ta mashg'ulotlarda 2600 nafar chegara ofitserlari qayta tayyorgarlikdan o'tkazishga yordam bergan.[6]

NATIJARLAR

Mintaqa xavfsizligini ta'minlashda Afg'onistondagi tinchlik muzokaralari muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, Afg'onistonda tinchlikning qaror topishi mintaqaga terrorism xavfini kamaytiribgina qolmasdan, balki uning xavfsizlik borasida tashqi kuchlarga qaramligini ham susaytiradi. Tahlilchi Igor Pankratenkoga ko'ra, rasmiy Moskva tomonidan an'anaviy tarzda uzoq yillar davomida mintaqa uchun ustuvor «mahsulot» bo'lib kelayotgan havfsizlik ilgari gidek jiddiy ahamiyatga ega emasligi, qolaversa, bunday taklif Rossiya tomonidan o'jarlik bilan tiqishtirilayotgani Markaziy Osiyo davlatlarida ehtiyotkorlik bilan qabul qilinmoqda.[7]

Tahlilchilarga ko'ra, Rossiya harbiy-siyosiy doiralarda terrorism tahdidini bo'rttirib ko'rsatish orqali mintaqada o'z siyosiy maqsadlariga erishishni maqsad qilgan.[8] Birgina, 2018-yil may oyida O'zbekistonga nisbatan Rossiya internet nashrlarining informasion hurujini keltirish mumkin. Garchi bu O'zbekiston rasmiylari tomonidan e'tiborsiz qoldirilgan bo'lsada, rasmiy Kremlning terrorism tahdidini o'z manfaatlari yo'lida ishlatib kelishini yaqqol ko'rsatadi. Shu ma'noda, rasmiy Kreml AQSHni Afg'onistonda terrorchilik guruhlarini qo'llab-quvvatlashda ayblab kelayotganini mana shu yo'sinda ham izohlash mumkin. Ayni paytda rasmiy Vashington ham Rossiya Tojikiston orqali

Tolibonni qurol-yarog' va yoqilg'i bilan ta'minlab kelayotganini iddao qilib keladi.[9] Shuningdek, 2019-yil noyabrda Tojikistonning O'zbekiston bilan chegarasida joylashgan Ishkobod postida bo'lib o'tgan voqea aslida voqeaning yuz berganligi faktidan ko'ra ko'proq undan xavotirli bo'lgan boshqa bir xavfning soya solib turganligini anglatadi. U ham bo'lsa, ushbu voqea bahonasida rasmiy Kreml mintaqada majburiy tarzda o'z kun tartibini shakllantirishi va buni barcha qabul qilishini talab qilishidir.

Biroq Afg'onistonda AQSHning ta'siri oshib borishi va u yerda tinchlik o'rnatilishi o'z-o'zidan mintaqada Rossiya o'z harbiy bazalari mavjudligini asoslashini qiyinlashtirib qo'yadi, balki mintaqada mamlakatlarning xavfsizlik sohasida Moskva talqinidan umuman keskin farq qiladigan yangicha qarashlarni shakllantirishiga xizmat qiladi. Aynan, mintaqada terrorizm xavfining kamayishi uning harbiy jihatdan Rossiyaga qaramligini bir oz susaytiradigan omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababdan, so'nggi vaqtlarda Rossiya mintaqadagi harbiy sohadagi ishtirokini asoslovchi argumentlar zaiflashuvi ortidan yuzaga kelgan noqulaylikni iqtisodiy ishtirok bilan kompensasiya qilishni ko'zlamoda. Aniqrog'i, Rossiya mintaqani, xususan, O'zbekistonni Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqqa qo'shilishi borasida bosim o'tkazib kelayotgan edi. 2019-yil 1-3 oktyabr kunlari Toshkentga rasmiy tashrif bilan kelgan Rossiya Federasiya Kengashi raisi Valentina Matviyenko kutilmaganda O'zbekiston YeOllga a'zo bo'lishga qaror qilgani haqida aytib o'tgan edi. Qizig'i, o'shanda bu haqda rasmiylar biror rasmiy bayonet bermagan edi. O'z navbatida, O'zbekiston tomoni Ittifoqqa o'z shartlari asosida kuzatuvchi maqomida ushbu tashkilotga a'zo bo'lish istagini bildirgan va hozirda Oliy Majlisning avval Qonunchilik palatasi, so'ngra Senat tomonidan Ittifoqqa a'zo bo'lish tasdiqlangan. Biroq birgina rasmiy Kremlning mazkur Ittifoq a'zosi bo'lgan Belarus bilan energetika borasidagi kelishmovchiligi va Belarusning Qozog'istondan neft sotib olishiga ochiqchasiga to'sqinlik qilishi, qolaversa boshqa a'zo mamlakatlar bilan shunga o'xshash muammolarning ortib borayotgani mazkur integrasiya konstruktiv asosda ekanligini shubha ostida qoldiradi.

Beshinchi ustuvor yo'nalish mintaqada qonun ustuvorligi va inson huquqlarini qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi. AQSh hukumati O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlarni olqishlashini va unga texnik yordam berishni va'da qildi. AQSH turli hukumat tashkilotlari orqali mintaqada inson resurslarini rivojlantirish, fuqarolik jamiyati institutlarini qo'llab-quvvatlash, inson huquqlari ustuvorligini ta'minlash, so'z va e'tiqod erkinligini ta'minlash, sud-huquq tizimini isloh etish va turli ijtimoiy loyihalarni moliyaviy dastaklash borasida mintaqada davlatlariga yordam berishni ko'zlamoda. Shuningdek, ta'limda madaniy almashinuvlarni jadallashtirish, jurnalistlarning malakasini oshirish bo'yicha bir qator ishlar amalga oshirilgan. Bugun O'zbekiston yangilanishlarni boshdan kechirayotgan ekan, AQSHning bu boradagi ko'magi katta ahamiyat kasb etadi.

AQSh dunyoda demokratiyani dastaklovchi eng yirik davlat hisoblanadi. Shu ma'noda, rasmiy Toshkentning islohotlari yetarlicha samara berishi unga xayrixoh bo'lgan davlatlarning har tomonlama qo'lloviga uzviy bog'liq. Chunki O'zbekistonning dunyo bo'ylab avtoritarizmni dastaklovchi va himoya qiluvchi yirik davlatlar ta'sir doirasida qolib ketayotgani o'zgarishlarning chinakam samara berishiga halaqit beruvchi omil hisoblanadi. Bu G'arbning mazkur davlatlar bilan aloqalarni yangi bosqichga olib chiqishga undagan omillardan biri bo'lib xizmat qildi.

MUHOKAMA

So'nggi yo'nalish AQSHning Markaziy Osiyoga investitsiyasini va mintaqaning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash bo'lib, asosan, AQSH biznes doirasi vakillarining mintaqaga investitsiya kiritishi va biznes muhitini yaxshilashni nazarda tutadi. Aytish mumkinki, Qo'shma Shtatlar shu kungacha mintaqaga moliyaviy yordam ko'rinishida hamda to'g'ridan-to'g'ri, turli moliya tashkilotlari orqali 91 milliard AQSh dollari miqdorida investitsiya kiritgan. O'zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018-yil may oyida AQSHga rasmiy davlat tashrifida ikki mamlakat o'rtasida 5 milliard AQSH dollarlik shartnoma imzolangan edi. Shuningdek, S5+1 muloqot platformasi doirasida mintaqada xavfsizlik, iqtisodiy aloqalar va atrof-muhit muammolariga doir 34 million AQSH dollari miqdoridagi loyihalar amalga oshirib kelinmoqda.

Axborot-mafkuraviy urush olib borishda AQSH katta tajribaga ega davlat sanaladi. AQSH hukumati mazkur yo'nalishda XX asrning 60-yillaridan boshlab faoliyat yuritib keladi. Shu davrdan boshlab, AQSH «Amerika ovozi», «Ozodlik» kabi radiomarkazlarni joriy etib, ular orqali o'z mafkuraviy qarashlarini ilgari surib keladi. Boz ustiga, AQSH – Britaniya, Kanada, Avstraliya va Yangi Zelandiya kabi boshqa anglo-sakson davlatlari bilan uzviy ravishda hamkorlik olib boradi.

1947-yilda AQSHda «Milliy xavfsizlik to'g'risida»gi qonun qabul qilinadi va asosda davlat tizimi tartibga solinadi. Axborot-mafkuraviy urush olib borishda nazorat AQSH Xavfsizlik kengashiga yuklatilgan.

AQSH Axborot agentligi AQSH Kongressi qaroriga binoan AQSH Davlat departamenti negizida joriy etilgan bo'lib, uning asosiy maqsadi ham tashqi maydonda ham mamlakat ichkarisida AQSHga qarshi qaratilgan axborotning har qanday turiga qarshi faoliyat olib borishdan iborat. 1948 yilda qabul qilingan Smit-Mundt qonuni[10] AQSH axborot-targ'ibot faoliyatining huquqiy asosini belgilab berdi. Unga binoan AQSH Davlat kotibi «zaruriyat yuzaga kelgan paytda AQSH, uning xalqi va siyosati haqidagi axborotni tayyorlash hamda ularni OAV, nashrlar, radio, kino va boshqa vositalar, shuningdek, xorijdagi axborot markazlari va instruktorlar orqali tarqatish faoliyatiga rahbarlikni amalga oshirishi» belgilangan.[11]

Shu bilan birga, Smit-Mundt qonuniga binoan AQSHda Ijtimoiy diplomatiya bo'yicha maslahatlashuv komissiyasi (IDMK, Advisory Commission on Public Diplomacy – ACPD) ham joriy etildi. Mazkur tashkilot oldiga turli xalqaro doiralarda AQSH haqida axborot tarqatish hamda jamoatchilik fikrini shakllantirish vazifasi qo'yilgan.

Mazkur Komissiya oldiga, shuningdek, xorijiy jamoatchilik orasida mamlakat faoliyatini qo'llab-quvvatlash, xabardor qilish, rag'batlantirish va ta'sir ko'rsatish jarayonini baholash vazifasi ham yuklatilgan. IDMK AQSH prezidenti, Davlat kotibi va Kongressga bo'ysunadi. Tashkiliy masalalarda Komissiya faoliyatini esa Davlat kotibining Ijtimoiy diplomatiya va jamoatchilik bilan aloqalar bo'yicha o'rinbosari boshqaradi.

Bugungi kunda AQSH qadriyatlari, siyosati va xatti-harakati haqidagi ma'lumotlarni kengroq tarqatish vazifasi AQSHdagi barcha davlat muassasalari – departament va agentliklari oldiga qo'yilgan.[13]

Smit-Mundt qonuniga binoan dastlab ikki Komissiya – Axborot bo'yicha AQSH maslahatlashuv komissiyasi va Axborot va Ta'lim almashinuvi bo'yicha AQSH maslahatlashuv komissiyasi targ'ibot yo'nalishda faoliyat yurituvchi organ sifatida joriy etilgan. O'zaro ta'lim va madaniy almashinuv haqidagi qonunga binoan (Mutual educational and cultural exchange program – Fulbright-Hays Act of 1961) Ta'lim almashinuvi bo'yicha AQSH maslahatlashuv komissiyasi Ta'lim va madaniyat masalalari bo'yicha AQSH maslahatlashuv komissiyasiga o'zgartirildi. 1977 yilda ikkala Komissiya birlashtirilib Ijtimoiy diplomatiya bo'yicha AQSH maslahatlashuv komissiyasi joriy etildi.

IDMK 7 nafar a'zodan iborat bo'lib, ular AQSH prezidenti tomonidan 3 yil muddatga tayinlanadi va Senat tomonidan tasdiqlanadi. A'zolar bir partiyadan 3 nafardan ortiq kishi bo'lmasligi kerak. Komissiya ijrochi direktori kundalik operatsiyalarni nazorat qiladi va butun dunyoda davlat diplomatiyasi faoliyatini yaxshilash borasida konstruktiv qarorlar ishlab chiqish maqsadida qonunchilik va ijroiya organlari, NNTlar hamjamiyati, biznes va ilmiy doiralar bilan faol ravishda ishlaydi.

2018-yil oktyabrida Moody's Investors Service xalqaro agentligi «Markaziy Osiyo mamlakatlari: jahon savdo bozoriga zaif integrasiya va eskirgan iqtisodiy modellar Markaziy Osiyodagi iqtisodiy rivojlanishga to'siq bo'lmoqda» nomli tadqiqotini e'lon qilgandi. Unda mintaqaviy rivojlanish modellarida inqirozni boshdan kechirayotgani, tabiiy resurslarga qaramlik va iqtisodiyotni diversifikatsiyalash harakatlari sustligi mintaqadagi dezintegratsiyaga sabab bo'layotgani, hokimiyat tizimlarida avlodlar almashinuvi va respublikalar iqtisodiyotini diversifikatsiyalash mintaqadagi iqtisodiy rivojlanishga turtki bo'lishi haqida ta'kidlab o'tilgan.

AQSHning mintaqadagi investitsiyaviy faoliyati Markaziy Osiyo davlatlarida kuzatilayotgan iqtisodiy rivojlanish modellari inqirozini bartaraf etibgina qolmasdan, balki xalqaro tajribalardan unumli foydalanish imkoniyatini ham taqdim etadi. Xususan, O'zbekiston uchun AQSH bilan bunday iqtisodiy rivojlanishning katta imkoniyatlarini ochib beradi. Ayniqsa yirik investitsiyaviy loyihalarni moliyalashda AQSH ishtirokidagi xalqaro moliya muassasalari va biznes vakillarining sarmoyasi juda muhim. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, AQSHning mintaqaga kiritgan investitsiyasi hajmi 91 milliard AQSH dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2017-yilgacha Xitoyning mintaqaga kiritgan investitsiyasi 300 milliard AQSH dollaridan oshib ketdi. Rossiya sobiq Ittifoq parchalanganidan beri mintaqaga 20 milliard AQSH dollarida sarmoya kiritgan. Markaziy Osiyoda investitsiyaviy faoliyatda Xitoyning yaqqol ustunligiga muvozanat sifatida yaqin kelajakda mintaqada nafaqat AQSH, shuningdek, Yel ham investitsiyaviy faollik ko'rsatishi zarur. Biroq buning uchun mintaqaviy

davlatlarida biznes yuritishning qulay muhiti yaratilishi talab etiladi. Shu sabab AQSh Davlat kotibi Mayk Pompeo mintaqaga qilgan rasmiy safarida Qozog'iston va O'zbekistondagi so'nggi o'zgarishlarni bevosita qo'llab-quvvatlashini va Amerika biznesi mazkur davlatlarning farovonligi uchun o'z hissasini qo'shishi istagida ekanligini bildirdi. O'z navbatida, Pompeo O'zbekistonning Afg'oniston bilan savdo aloqalarini kuchaytirish uchun 1 million AQSH dollari ajratilishini ta'kidlagandi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, AQSh ushbu yangi strategiyasi bilan Markaziy Osiyoda o'z faolligini kuchaytirish bilan birga mintaqaning xalqaro munosabatlarda mustaqil sub'yekt sifatida faoliyat yuritishini istashini ko'rsatmoqda. Shuningdek, strategiyada mintaq barcha uchun ochiq bo'lishini va biror bir kuchning ustun bo'lmasligini alohida ta'kidlanadi. Bunga erishish ma'lum darajada mintaq davlatlarining mazkur davlatlar bilan aloqalarida o'zlarini qanday tutishiga bog'liq ekanligi ochiq oydin ko'rinib turibdi. Agarda, ularda shunday istak bo'lsa, Qo'shma Shtatlar buni qo'llab-quvvatlashini va doimo ularning yonida turishini aniq qilib yetkazdi. Garchi ba'zi ekspertlarning AQSHning Markaziy Osiyo bo'yicha strategiyasi borasida turli xil fikrlar bildirishgan bo'lsada, biroq shu narsa ayon bo'ldiki, AQSh bugun mintaqani alohida diqqatga sazovor mintaq sifatida tan oldi va munosabatlarini yangicha tamoyillarga qurish istagini namoyon etdi. Markaziy Osiyo bo'yicha yangi strategiya esa bunday munosabatlarning tashkil etilish asoslarini belgilab beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Banning L. 1986. Jeffersonian ideology revisited: liberal and classical ideas in the new American republic. William Mary Q. 43:3–19
2. Pocock JA. 1965. The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press
3. <https://www.bbc.com/uzbek/central-asia-43501632>
4. https://www.kommersant.ru/doc/ФСБ_заявила_о_причастности_США_к_переброске_боевиков_ИГ_в_Афганистан
5. https://www.bbc.com/uzbek/world-Россия_Афгон_Толибонини_куроллантирмоқдами?
6. AQSh Kongressining elektron kutubxonasi: United States Informational and Educational Exchange Act of 1948 // Public Law 80-402, 62 Stat. 6. Passed Congress/Enrolled Bill: Jan 27, 1948. – URL. address: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/177574.pdf>
7. AQSh Kongressining elektron kutubxonasi: United States Informational and Educational Exchange Act of 1948 // Public Law 80-402, 62 Stat. 6. Passed Congress/Enrolled Bill: Jan 27, 1948. – URL. address: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/177574.pdf>
8. U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy // <https://www.state.gov/about-us-u-s-advisory-commission-on-public-diplomacy/>
9. AQSh Kongressining elektron kutubxonasi: United States Informational and Educational Exchange Act of 1948 // Public Law 80-402, 62 Stat. 6. Passed Congress/Enrolled Bill: Jan 27, 1948. – URL. address: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/177574.pdf>
10. Fulbright-Hays Act (see Mutual Educational and Cultural Exchange Act of 1961) // <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title22/chapter33&edition=prelim>
11. U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy // <https://www.state.gov/about-us-u-s-advisory-commission-on-public-diplomacy/>